

Juryrapport Ingrid Wikén Bonde

Vorig jaar publiceerde Rudy Kousbroek, recentelijk onderscheiden met de Nederlandse Staatsprijs voor letterkunde, in een Frans dagblad een artikel, waarin hij niet geheel ten onrechte de staf brak over de houding van veel Nederlanders tegenover hun taal. Hij verwierf daarmee opnieuw landelijke bekendheid, al was het maar omdat er gesproken werd van het bevuilen van het eigen nest. Vandaag wil het Prins Bernhard Fonds een vrouw eren, van wie buiten zeer kleine kring in Nederland niemand ooit iets heeft gehoord, maar die in Zweden doende is om voor Nederland en Vlaanderen een nest te bouwen, door onze literatuur voor haar land te ontsluiten – mevrouw Ingrid Wikén Bonde.

Uit haar curriculum vitae blijkt dat mevrouw Bonde haar eerste vertaling in boekvorm pas in 1975 publiceerde, een jaar na de geboorte van haar tweede kind. Met die vertaling – Louis Paul Boons *Kapellekensbaan* – was het meteen raak. Nog maar drie jaar na deze vertaling valt haar al de Nijhoffprijs ten deel. Na *De Kapellekensbaan* verschenen in haar vertaling in snel tempo Marnix Gijsens *Joachim van Babylon*, Boons *Menuet*, Jan Wolkers' *Horrible Tango*, Jef Geeraerts' *Bara en neger* en nog dit jaar zal haar vertaling van de *Max Havelaar* uitkomen. Dat is in zo korte tijd een indrukwekkende staat van dienst, te meer als men beseft dat Ingrid Wikén Bonde aan haar werk als vertaalster dat van lector Nederlands aan de universiteit van Stockholm paart. En dan hebben wij het nog niet over de wetenschappelijke publicaties die zij ook nog op haar naam heeft staan. Mevrouw Bonde studeerde in Duitsland, België, Nederland en Zweden. Wij mogen van geluk spreken dat deze zo veelzijdige vrouw juist de Nederlandstalige literatuur tot haar liefde en specialiteit maakte.

Over haar vertaling van Louis Paul Boons *Kapellekensbaan* zijn onafhankelijk van elkaar twee expertises gemaakt die langs nogal uiteenlopende wegen tot dezelfde conclusie komen: Ingrid Wikén Bonde is een vertaalster die haar werk zeer ernstig neemt. Beide rapporten leggen er de nadruk op dat het dialectale karakter van Boons geschriften in het Zweeds verloren is gegaan. En, al staat het er niet met zo veel woorden, tussen de regels door is te lezen dat deze teloorgang in feite toe te juichen is.

De jury meent er goed aan te doen dit facet van de zaak wat nader onder de loep te nemen. Als men in het ene rapport leest dat 'de tekst moeiteloos voortvloeit in natuurlijk, vlot en modern Zweeds'; als men in het andere leest: 'Het resultaat is een goed doorwrochte en solide vertaling in een Zweeds, dat zich vloeiend en gemakkelijk laat lezen'; en anderzijds de observatie leest dat 'de aan de Belgische cultuur gebonden gegevens en achtergrond in de vertaling op zeer soepele en onopvallende wijze overkomen en ook voor de Zweedse lezer een natuurlijk kader vormen', dan levert dit alles voor Nederland nogal wat stof tot denken op, los van het feit dat de Zweedse lezers het blijkbaar erg goed getroffen hebben met hun vertaalster. De Nederlanders maken binnen ons taalgebied namelijk wel het grootste deel van Boons lezers uit, maar hun positie tegenover Boon is enigszins te vergelijken met die, waarin zich de Engelstalige lezer bevindt ten opzichte van Shakespeare, daargelaten het feit

dat het in het ene geval om een geografische, in het tweede geval om een historische distantie gaat. Juist het dialectale karakter van Boons werk is een zaak die zijn talloze Noord-Nederlandse lezers heel anders ervaren dan Boons Belgische landgenoten. Voor hem maken zijn Aalster particularismen immers een integrerend bestanddeel uit van de door Boon neergezette werkelijkheid of de artistieke neerslag daarvan. Wat de Nederlander maar al te vaak ervaart als 'leukigheden' of als gepallierter, hoeft dat voor broer Vlaming niet te zijn. Net zo kan een Shakespeare-vertaling van Dolf Verspoor of Bert Voeten een linguïstisch veel onbelaster genot zijn voor een Nederlander, dan hij in het origineel zal zijn voor een niet overmatig belezen Engelstalige toeschouwer of lezer. Het is dan ook niet uitgesloten dat de Zweedse of onverschillig welke lezer ter wereld in menig opzicht voor een goed begrip van wat Boon werkelijk te vertellen heeft vaak beter af is met een vertaling, dan een Noord-Nederlander met het Vlaamse origineel.

Hoe men daar ook over denken wil – een feit is dat de ontwikkeling van het Zuid-Nederlands steeds meer in Noord-Nederlandse richting gaat. Antwerpse dichters als Herman de Coninck en Eddy van Vliet schrijven op basis van een vrijwel smetteloos ABN, zonder dat dit hun Vlaamse identiteit ook maar in het minst aantast. De grootheid van Boon bestaat eerder ondanks dan dankzij zijn dialectale eigenaardigheden. En los daarvan – waarom ontkennen dat – althans voor een Noord-Nederlander – zijn werk wemelt van krom en slecht Nederlands? Zou zijn werk ook maar een grein aan waarde hebben ingeboet als deze manco's er tijdig – dat wil zeggen vóór de publicatie – waren uitgezuiverd, manco's die met het verstrijken der jaren ongetwijfeld zwaarder zullen gaan tellen?

Waar wij heen willen zal nu wel duidelijk geworden zijn: welke houding moest Boons vertaalster tegenover zijn taalhantering aannemen? In de jury zit geen specialist voor Scandinavische talen en de jury moet zich dus op de over haar uitgebrachte rapporten verlaten. Maar die rapporten geven de indruk dat Ingrid Wikén Bonde op de verstandigste wijze te werk is gegaan: namelijk door de tekst van *De Kapellekensbaan* te benaderen voor wat die in werkelijkheid is: een Vlaamse tekst. Ze heeft die dus niet gezien door Nederlandse ogen en een Nederlands temperament. Alleen zo'n benadering maakt het mogelijk een onderscheid te maken tussen bepaalde uitbundigheden die Louis Paul Boon als prozaïst eigen zijn – en hem alleen – en het soort uitbundigheden dat een Noord-Nederlander uitsluitend als zodanig ervaart omdat ze in feite buiten zijn taalhorizon liggen, te weten in Aalst en omstreken, waar hij alleen wat te zoeken heeft, omdat daar de wieg van de schrijver Louis Paul Boon stond en omdat die daar zijn werkterrein heeft gevonden.

De Zweedse lezer van Boon is in zekere zin te benijden, omdat hij diens dialectale overtones niet hoeft weg te filteren om door te stoten naar Boons eigenlijke 'boodschap'. Als beide rapporten benadrukken dat het Zweeds van Ingrid Wikén Bonde natuurlijk, modern en vloeiend is, dan heeft de Zweedse lezer bovendien het voordeel dat zijn taalgevoel niet bij voortduring geweld wordt aangedaan. Het is niet de bedoeling hier Boon te kapittelen. Het eerste criterium dat de jury van de Martinus Nijhoffprijs hanteert is dat de literaire kwaliteit van het te bekronen werk een uitgemaakte zaak is. Tot zover de kwestie van het Nederlands of geen-Nederlands.

De aanpak van Ingrid Wikén Bonde heeft haar de nodige ruimte gegeven om des te meer aandacht te kunnen schenken aan die stijlelementen die over de intern-Nederlandse taalbarrières heen wérkelijk karakteristiek voor Louis Paul Boon zijn, dus die kwaliteiten, die voor de Nederlander – zuidelijk of noordelijk – én de buitenlander van belang zijn. En dat zijn onder meer de talrijke alliteraties, de bewust gehanteerde rijmen en binnenrijmen, die vaak de specie – of zo men wil de mortel – zijn die zijn proza bijeen houdt en waaraan men de ware Boon meteen herkent. Het zijn déze uitbundigheden die de vertaalster wel degelijk heeft gerespecteerd, zoals uit de rapporten met overdaad van gegevens ondubbelzinnig is komen vast te staan. Anderzijds heeft zij bewust Boons veelvuldige gebruik van tegenwoordige deelwoorden resoluut uit haar vertaling geweerd, omdat deze strijdig zijn met het karakter van de Zweedse taal. Trouwens, bij overdadig gebruik ook met het karakter van het Bovenmoerdijkse Nederlands.

Dit alles wekt de indruk dat Ingrid Wikén Bonde, ondanks van alles waarover zich bomen laten opzetten, geen moment het literaire bos van Boon uit het oog heeft verloren. Sterker nog, dat bos is in het Zweeds waarschijnlijk overzichtelijker geworden dan het dat voor de Noord-Nederlander kan zijn. Wat een gigantisch werk het vertalen van *De Kapellekensbaan* in feite is, zou een Noord-Nederlander waarschijnlijk pas goed beseffen, als hij zelf voor de taak werd gezet om tien bladzijden van dat meesterwerk te vertalen in net zulk levend Nederlands als het nu levend Vlaams is, dat wil zeggen: met behoud van al die rechtstreeks aan het volksleven gebonden elementen. Men stelle zich voor dat zo'n vertaling zich zou bedienen van Noord-Nederlandse dialectismen!

Een van de rapporten noemt het een bezwaar dat mevrouw Bonde Boons grafisch-stilistisch middel van de verbindingsstrepen tussen woorden niet consequent respecteert, hoewel die zonder inbreuk op het Zweeds gehandhaafd kunnen worden. Dit zij zoals het zij. Het is niet goed in te zien wat er helemaal verloren gaat als men leest de wereld van vandaag in plaats van de wereld / verbindingsstreepje / van / verbindingsstreepje / vandaag.

De jury vond het belangrijker om te vernemen dat het aantal betekenisfouten minimaal is; dat de 'Zweedse lezer nooit de indruk zal hebben dat het om vertalingen gaat', zoals het ene rapport zegt en dat volgens het andere 'het Zweeds veel gevoel voor ritme en het tempo in Boons taal vertoont'. Op grond van die gegevens besloot de jury eenstemmig mevrouw Ingrid Wikén Bonde bij het Prins Bernhard Fonds voor te dragen voor de Martinus Nijhoffprijs voor vertalingen uit het Nederlands van dit jaar.

De jury:
Henk Mulder, voorzitter
Barber van de Pol
Marko Fondse
Adriaan Morriën
Peter Verstegen
Joan de Bie, secretaris